

# الگوهای جهانی داستان

ترفندهایی برای عبور از موانع نوشتن

یمی دیردون

مهمکامه ستوده یکتا

www.ketab.ir

- سرشناسه: دیردون، امی. Amy Deardon  
 - عنوان و نام پدیدآور: الگوهای جهانی داستان: ترفندهایی برای عبور از موانع نوشتن؛ امی دیردون؛ [مترجم] مهکامه ستوده یکتا؛ ویراستار لیلا جلیلی.  
 - مشخصات نشر: تهران، عصر داستان، ۱۳۹۶.  
 - مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.  
 - فروست: گام به گام تا داستان نویسی حرفه‌ای / زیر نظر حبیب یوسفزاده، محمدعلی قربانی؛ ۱۰.  
 - شابک: دوره ۶-۱۹-۶۹۷۰-۶۰۰-۹۷۸؛ ۱۸۰۰۰۰ ریال؛ ۲-۳۰-۶۹۷۰-۶۰۰-۹۷۸  
 - وضعیت فهرست‌نویسی: فیا  
 - یادداشت: عنوان اصلی: The Story Template: Conquer Writer's Block Using the Universal Structure of Story, 2011  
 - موضوع: داستان‌نویسی  
 - موضوع: Fiction-- Authorship  
 - موضوع: نویسندگی خلاق  
 - موضوع: Creative Writing  
 - شنا: افزود: ستوده یکتا، مهکامه، ۱۳۷۱، مترجم.  
 - شنا: نزود: یوسفزاده، حبیب، ۱۳۴۴-  
 - شنا: افز: قربانی، محمدعلی، ۱۳۵۰-  
 - میند: دنگره: ۱۳۹۶ ۷۵۹ و / PN1۷۱  
 - رد: بی دیویی: ۸۰۸۳  
 - شماره کاتالان: ۴۶۷۰۱۵۵

## الگوهای جهانی داستان

گام به گام تا داستان نویسی حرفه‌ای

امی دیردون

مهکامه ستوده یکتا

دبیر مجموعه: حبیب یوسفزاده

ویراستار: لیلا جلیلی

طراح جلد: ایمان اوجیان

صفحه آرا: الهام الیکابی

ناشر: عصر داستان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۲-۳۰-۶۹۷۰-۶۰۰-۹۷۸

شابک دوره: ۶-۱۹-۶۹۷۰-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

تهران. بلوار کریمخان زند. خیابان سنایی. کوچه اعرابی (۵) شماره ۶

<http://www.adabiatirani.com>

۰۲۱-۸۸۳۰۰۸۲۴

کلیه حقوق چاپ و نشر و ترجمه در قالب‌های مختلف کاغذی، الکترونیکی و ... برای

بنیاد شعر و ادبیات داستانی ایرانیان محفوظ است.

|     |       |                                       |
|-----|-------|---------------------------------------|
| ۹   | ..... | سرآغاز                                |
| ۱۳  | ..... | مقدمه                                 |
|     |       | فصل اول                               |
| ۲۵  | ..... | چهار رکن داستان و طرح                 |
|     |       | فصل دوم                               |
| ۳۷  | ..... | ارکان جهان داستان و داستان‌های اخلاقی |
|     |       | فصل سوم                               |
| ۴۷  | ..... | رکن پی‌رنگ در داستان                  |
|     |       | فصل چهارم                             |
| ۵۹  | ..... | رکن شخصیت در داستان                   |
|     |       | فصل پنجم                              |
| ۷۳  | ..... | شرح الگوی داستان                      |
|     |       | فصل ششم                               |
| ۹۱  | ..... | نوشتن بر اساس الگوی داستان            |
|     |       | فصل هفتم                              |
| ۱۰۷ | ..... | شخصیت‌ها و پی‌رنگ‌ها                  |
|     |       | فصل هشتم                              |
| ۱۱۷ | ..... | الگوی شخصیت                           |
|     |       | فصل نهم                               |
| ۱۳۱ | ..... | برگه تقلب الگوی کلی                   |

## فصل دهم

نوشتن خلاصه داستان ..... ۱۴۹

## فصل یازدهم

حباب‌ها و افشاگری‌ها ..... ۱۵۹

## فصل دوازدهم

ترسیم داستان ..... ۱۶۹

## فصل سیزدهم

آغاز کار ..... ۱۸۱

## فصل چهاردهم

نوشتن تک صحنه ..... ۱۹۱

## فصل پانزدهم

فنون نویسندگی ..... ۲۰۵

## فصل شانزدهم

نتیجه‌گیری ..... ۲۲۵

درباره نویسنده ..... ۲۳۸

## سرآغاز

همواره دو بهر درباره داستان نویسی رایج بوده است. گروهی معتقدند، نویسندگی قابلیت ذاتی است و باید در جوهره یک فرد وجود داشته باشد. گروهی نیز عقیده دارند، فراگیری اصول نوشتن چندان سخت تر از فراگیری سایر هنرها، از جمله موسیقی نیست. همان طور که یک هنرجوی موسیقی بعد از ممارست کافی به نوازنده ای چیره دست بدل می شود، در نویسندگی نیز می توان با کمی تلاش، تبحر در مجموعه ای از شیگردها به میزان قابل قبولی از توانایی در نوشتن دست یافت. از طرفی داستان های پرمایه و غنی می توانند برای مخاطبان خود در نقش شبیه ساز زندگی ظاهر شوند و با ارائه تجارب زندگی و احساسات، و حتی، در اعتلای شخصیت و رشد عقلی و عاطفی آن ها بسیار تأثیرگذار باشند.

واقعیت این است که هر فردی با هر درجه از استعداد، بهره ای از خلاقیت و قریحه نویسندگی دارد. اگرچه باید اذعان کرد همان طور که در عالم موسیقی هر نوازنده ای بتهوون و موزارت نمی شود، در عالم نوشتن نیز نباید انتظار داشت که افراد بعد از گذراندن یک دوره یا مطالعه چند کتاب، تولستوی و همینگوی از آب دربیایند و شاهکار خلق

کنند. اما باید توجه نمود که هر قدر بیشتر بر طبل نوشتن بکوبیم و زمینه را برای اعتلای این هنر مهیا سازیم، احتمال بروز استعداد‌های برتر نیز بیشتر می‌شود؛ به عبارت دیگر، همانند بلورهای نبات که در محیط اشباع‌شده شکل می‌گیرند، استعدادها نیز برای شکوفایی بهتر نیازمند محیط مناسب هستند.

از این رو بنیاد شعر و ادبیات داستانی ایرانیان، به عنوان نهاد مروج ادبیات داستانی بر خود فرض می‌داند به هر نحو ممکن به ترویج ادبیات داستانی این هنر راهبردی در عصر حاضر اقدام کند. زیرا باور دارد که حضور یک ملت در عرصه‌های بین‌المللی و تأثیرگذاری‌اش در افکار عمومی جهان بستگی از هر چیز متکی به هنر و در رأس آن‌ها ادبیات داستانی است. پر واضح است که یکی از اقدامات مؤثر برای تحقق این امر خطیر، تولید نواح آموزشی جذاب و تأثیرگذار است. همچنین بر کسی پوشیده نیست که به موازات تحول دیدگاه بشر نسبت به روان‌شناسی یادگیری، شیوه‌های آموزشی نیز به تدریج دستخوش تحول شده است و اغلب تلاش می‌شود مواد آموزشی انطباق بیشتری با کارکرد ذهن داشته باشند و آخرین یافته‌های علمی روان‌شناسی در آن‌ها لحاظ گردد. از همین روست که امروزه شاهدیم «چون هوش‌های چندگانه»، «یادگیری مشارکتی» و «یادگیری معنوی» از بحث‌های داغ علوم تربیتی و شناختی هستند. با این ملاحظه اگر کسی در منابعی که تاکنون در باب مهارت نویسنده‌گی تألیف و ترجمه شده است، جست‌وجو می‌بینیم که اغلب آن‌ها بر شیوه‌های سنتی متکلم وحده و القای مفاهیم از بالا به پایین متکی هستند. بنابراین شرایط امروز ایجاب می‌کند منابعی مبتنی بر دیدگاه‌های نو و به اصطلاح «به‌روز شده» تدارک ببینیم.

مجموعه «گام‌به‌گام تا داستان‌نویسی حرفه‌ای» تلاشی در این مسیر است. این آثار اغلب رویکردی عملی و مبتنی بر تعامل و تمرین دارند. پدیدآورندگان آن‌ها سعی کرده‌اند مخاطبان خویش را فراتر از تعاریف و

توصیه‌های کلامی رایج، به‌طور عملی با هنر داستان‌نویسی درگیر نمایند. از این‌رو مطالعه هر کدام از این کتاب‌ها می‌تواند نقطه شروعی جذاب و برانگیزاننده برای هنرجویان داستان‌نویسی و دست‌مایه و منبعی قابل اتکا برای استادان باشد. امید است پیش‌کسوتان عرصه ادبیات داستانی و آشنایان طریق با نقد و نظرهای دلسوزانه و سازنده خود یار و یاور پدیدآورندگان این مجموعه در گام‌های بعدی باشند.

لازم است در این فرصت از زحمات دوست عزیزمان جناب آقای جمید یوسف‌زاده، دبیر علمی این مجموعه، و دیگر همکارشان جناب آقای محمدعلی قربانی سپاسگزاری کنم؛ چه این کار بدون تلاش مجدانه ایشان به نمر نهی‌نشست.

مهدی قزلی

مدیرعامل بنیاد شعر و ادبیات داستانی ایرانیان

## مقدمه

نوشتن یک مار یا فیلم‌نامه تا وقتی که شروع به نوشتن نکرده‌اید، ایده فوق‌العاده‌ای به‌نظ نمی‌رسد، اما وقتی پای عمل به میان می‌آید، از کجا شروع می‌کنید؟ روش‌های مختلفی برای نوشتن داستان وجود دارد که از پیش‌برنامه‌ریزی‌های فشرده نوشتن بدون ایده اولیه، متنوع است. در این کتاب روش بسط و توسعه داستان شرح داده شده و برای به کارگیری آسان‌تر، به صورت مجموعه تری‌های متوالی آورده شده است. حال با شماست که رویکردی سازمان‌یافته یا فی‌البداهه را برای نوشتن داستان‌تان ترجیح دهید. می‌توانید روش‌های این کتاب را از ابتدا برای بسط ایده داستان استفاده کنید یا بعداً برای ارنهای بخش یا تمامی نسخه چاپ‌نشده به کار ببرید که فعلاً چنگی به دل نمی‌زنند. داستان پی‌رنگ محور بنویسید یا شخصیت محور، این روش‌ها به کارتان خواهد آمد و شما را قادر خواهد ساخت که با تقسیم‌بندی فرایند خلق داستان در قالب طرحی منطقی، به بهترین شکل از زمان و خلاقیتان بهره ببرید. به این ترتیب زمانتان را پشت صفحه کلید رایانه‌تان در این فکر که

چه بنویسید و چگونه ایده‌ها را شکل نسخه‌ای کامل در بیاورید، هدر نخواهید داد.

ایده نوشتن این کتاب از فرایند یادگیری خود من برای نوشتن یک رمان نشئت گرفته است. بعد از نوشتن مقاله‌های علمی، ستون‌های نشریات و مطالب غیرداستانی، وقتی تصمیم گرفتم یک رمان بنویسم از درک اینکه نوشتن چقدر سخت است غافلگیر شده بودم. سعی کردم فقط طرح کلی بنویسم و آن را ادامه دهم. ایده‌های ناب داشتم، گرچه صحنه‌های مهیجی می‌نوشتیم، ولی گاهی خود داستان به نحوی «اشتباه» به نظر می‌رسید. آن‌قدر ورق دور ریختم که دیگر حسابش از دستم بیرون رفت. با هر حال کنایه بود، رمان را تمام کردم، ولی وقتی به نوشتن رمانی دیگر فکر کردم دلم سخت. تصمیم گرفتم اول این مسئله را درک کنم که رمز تأثیرگذار داستان چیست.

بسیار رمان سرگرم‌کننده و قدرتمند از آثارهای مختلف و حدود پانزده فیلم کمابیش جدید را انتخاب کردم و مشاهدات اولیه‌ام را با بیش از ده‌ها مورد داستان دیگر، مقایسه کردم. هر یک از آن‌ها را تجزیه کردم: از هر صحنه فهرستی تهیه کردم، کلمه‌ها را رسم کردم، مدت‌زمان صحنه را اندازه گرفتم، درصدها و دیگر آمارها را محاسبه کردم و داستان را در نموداری پنج‌صفحه‌ای به تصویر کشیدم. پیشروی هر داستان را مطالعه و پس از آن، پیشروی داستان‌های مختلف را برای پیدا کردن مسیر مشترکشان مقایسه کردم. همچنین هر آنچه توانستم درباره داستان یک داستان پیدا کنم، خواندم. کتاب‌های خودآموز ادبی تکنیک‌های پر و پیمانی داشتند (پی‌رنگ، زاویه دید، شخصیت‌پردازی، دیالوگ) که همه مهم هستند، اما به‌ندرت به نحوه درآمیختن آن‌ها پرداخته‌اند. البته کتاب‌های خودآموز فیلم‌نامه‌نویسی از نظر ساختاری قوی‌تر بودند، ولی همچنان همه اطلاعاتی را که می‌خواستیم به من نمی‌دادند.

داستان‌ها را یکی پس از دیگری مطالعه می‌کردم و متوجه می‌شدم هر یک چگونه نوشته شده‌اند. ابتدا، عناصری را که ستون‌های داستان<sup>۱</sup> نامیده می‌شدند شناسایی کردم و متوجه شدم این ستون‌ها مطمئناً در پی‌رنگ و در یک بازه زمانی اتفاق می‌افتند. سپس در پیشروی پی‌رنگ و بسط شخصیت‌ها و روابطشان سیر ثابتی دیدم. در واقع بیشترین تعجب جایی برایم پیش آمد که متوجه شدم زیرساخت‌های اصلی داستان تغییر نمی‌کند. همچنین بخشی از ساختار داستان را کشف کردم که من به آن «خبا»<sup>۲</sup> می‌گویم. جایی که شکاف بین ایده‌های دارای مفاهیم عالی و صحنه‌ای داستان<sup>۳</sup> پر می‌کنند.

زمانی که اطلاعات اساسی را به‌دست آوردم، به کار تعدادی هنرجوی داستان‌نویسی قدرت کردم تا داستان‌های خودشان را بنویسند. و به این ترتیب شیوه‌ای عملی برای به‌کارگیری این تئوری ابداع کردم.

پس، «الگوهای جهانی داستان» که عنوان این کتاب است چیست؟ آیا قاعده‌ای جهانی کلی است که بتوان بدون فکر آن را دنبال کرد: بوم‌های نقاشی است که باید طبق شماره‌گذاری رنگشان کرد؟

در یک کلام باید بگویم نه! البته دوست داشتم نام یافته‌ام را «الگو بگذارم، چرا که شکل و پیشرفت زیرساخت داستان را تقریباً در همه‌جا به‌طور اساسی تعریف می‌کند. کشف این الگو در داستان چیزی بود همچون طرح خطوط کلی چهره. یک نقاش به شما خواهد گفت که چشم‌ها از بالای سر در خط میانی صورت قرار می‌گیرد و نه با شش با چشم دیگر به اندازه یک چشم است. پایین، بینی وسط چشم‌ها و چانه قرار می‌گیرد، به همان نسبت دهان بین بینی و چانه قرار می‌گیرد و

۱. story posts

۲. bubble

عرضش به اندازه فاصله دو خط عمود فرضی است که از روی مردمک چشم‌ها کشیده شده باشد و نوک گوش‌ها در راستای پلک بالاست. لبه لاله گوش در امتداد سطح زیرین بینی قرار می‌گیرد و غیره و غیره. قطعاً چهره‌ها متفاوتند، با این حال اگر نقاش این نسبت‌های کلی را رعایت نکند، هر قدر هم طراحی‌اش با دقت صورت گرفته باشد، چهره نامتناسب به نظر خواهد آمد. به همین ترتیب، شما از این الگوهای داستان استفاده می‌کنید تا مطمئن بشوید که عناصر داستان‌تان همگی به نسبت درست و حساب شده‌اند. الگو شما را راهنمایی می‌کند، ولی هرگز به شما دیکته نمی‌کند که چه چیزی بنویسید.

درس دوم آوردن شکل داستان، اولین و (از نظر من) سخت‌ترین گام در جذب مخاطب رمان و ژانرنامه است.

بدون یک ساختار خوب، داستان‌تان مانند یک راه پر پیچ و خم بی‌پایان به نظر می‌رسد. گرچه امکان دارد صحنه‌های پرهیجان زیادی داشته باشد، ولی جذابیت چندانی نخواهد داشت.

ممکن است ابتدا بخواهید برای داشتن یک نمای کلی از داستان، قبل از شروع تمرین‌ها همه این کتاب را بخوانید. مخاطر داشته باشید که شکل‌دادن به یک داستان کار سختی است و ممکن است هفته‌ها و حتی ماه‌ها طول بکشد تا بتوانید آن را سازمان‌دهی کنید. این موضوع طبیعی است. ناامید نشوید و تمرین‌ها را با بی‌دقتی انجام ندهید. در نهایت، داستان شما بسیار قوی‌تر خواهد شد و نوشتن واقعی همچون رؤیا پیش خواهد رفت.

این کتاب برای نوشتن یک داستان تمام‌عیار آماده انتشار کافی نیست. شما برای نویسنده شدن نیاز به تسلط به فنون بیشتری دارید؛ فنونی همچون: شخصیت‌پردازی، توصیف، دیالوگ‌نویسی، جابه‌جایی صحنه‌ای، ویرایش و غیره.

برای ترسیم مسیر کلی به چند مورد از این فنون اشاره خواهم کرد، اما تنها راه برای حرفه‌ای شدن فقط تمرین است. خوشبختانه، کتاب‌های خیلی خوبی در دسترسند.

## طرح کلی برنامه

دست دارم برای نوشتن یک داستان از استعاره ساختن یک خانه استفاده کنم. برای ساختن یک خانه، به ترتیب از کنار هم قراردادن بزرگ‌ترین عناصر به کوچک‌ترین آن حرکت می‌کنیم. بعد از اینکه خیلی از کارها را انجام دادید نوبت به بسیاری از ریزه‌کاری‌ها همچون نقاشی و نصب پنجره و کاردستی‌های را می‌رسد. به همین ترتیب، وقتی درباره ابعاد شخصیت‌ها، پیچیدگی پی‌رنگ ایده‌هایی دارید و شاید حتی چندین صحنه را هم نوشته‌اید، می‌توانید قبل از نوشتن نسخه دست‌نوشته‌تان، مسیر کلی داستان را بسط بدهید. اگر به محض خطور کردن ایده‌ها به ذهنتان اولین پیش‌نویس داستان را بنویسید، این کار طرح کلی داستان را تشکیل خواهد داد. شما در می‌یابید که برای شکل دادن به رمان یا فیلم‌نامه‌ای کامل مصالح کافی ندارید و حتی اگر هم داشته باشید با هم چفت نمی‌شوند. پس باز به خلق داستان کاری طاقت‌فرسا و وقت‌گیر است.

الگوهای داستان مجموعه ترفندهایی را در اختیارتان قرار می‌دهد که به شما امکان می‌دهد ایده‌های داستانتان را با کمترین نگرانی و اتلاف وقت بسط بدهید. برخی تمرین‌ها بسیار سریعند و برخی نیاز به تعمق زیادی دارند و برخی حتی شاید قبل از به نتیجه رسیدن تمام نیروی فکری شما را مصرف کنند. عجله نکنید برخی از این ایده‌ها هم‌زمان که شما با شخصیت یا وقایع احتمالی داستانتان هم‌ذات‌پنداری می‌کنید به ذهنتان خطور خواهند کرد. همان‌طور که در حال بسط داستانتان

هستید ممکن است قسمت‌های مختلف این تمرین‌ها را مشاهده کنید، به عقب بازگردید و کارهای قبلی را دوباره تصحیح کنید. مشکلی نیست. فقط با جریان پیش بروید و لذت ببرید.

وقتی این تمرین‌ها را تمام کردید، برای نوشتن نسخه دست‌نویس خود آماده‌اید. این کار را آسان، سریع و روان انجام خواهید داد چرا که قبلاً مراحل سخت آن را سازمان‌دهی کرده‌اید. حتی اگر بخواهید داستان را حین نوشتن تغییر دهید، قادر خواهید بود این کار را با تعادل بخشیدن به تغییرات انجام بدهید. به این ترتیب نقشه راه مفصلی خواهید داشت که به شما اجازه می‌دهد بینش خود - از کتاب یا فیلم - نامه‌تان - را کامل کنید.

### ابزار نویسندگی

شما نویسنده‌اید. پس قبل از شروع لازم است موارد زیر را در اختیار داشته باشید.

۱. ابزاری که عمده کار نوشتن‌تان را با آن انجام دهید: رایانه یا ماشین تایپ‌های قدیمی، یا کاغذ و قلم. اگر می‌خواهید یادداشت‌هایتان را به صورت دستی بنویسید، ممکن است بخواهید با قلم خاصی بنویسید که عاشقش هستید و از آن برای نوشتن شاهکار ادبی‌تان استفاده می‌کنید.
۲. دستورالعملی برای برنامه‌ریزی تمرین‌های الگویی خود. ترتیب دهید. من خودم نسخه کاغذی را ترجیح می‌دهم؛ مثلاً پرینت کردن فایل‌های رایانه‌ای، یا نوشتن روی برگه کلاسور و سپس قراردادن آن‌ها لای کلاسور. وقتی به آن‌ها نگاه می‌کنید این یادداشت‌ها می‌توانند به شما انگیزه دهند که ببینید چقدر کار انجام داده‌اید و حس موفقیتی را به شما می‌دهد. توصیه می‌شود فایل‌ها را فقط به صورت رایانه‌ای نگه ندارید چرا که در این حالت سخت‌تر می‌توانید ایده‌هایتان را کم و زیاد

کنید یا کنار هم بگذارید. در مورد دفترهای سیمی هم همین طور است؛ زیرا نمی‌توانید ترتیب صفحات آن را تغییر دهید. به هر حال روشی را انتخاب کنید که برایتان راحت است.

۳. دفتر کوچکی داشته باشید که تمام مدت بتوانید آن را با خود حمل کنید. هر وقت ایده‌ای به ذهنتان خطور کرد از این دفتر استفاده کنید.

۴. فلش کارت. فعلاً دو بسته از آن‌ها را تهیه کنید. در ادامه شرح خواهم داد که چگونه در حیطه داستان‌تان از آن‌ها استفاده کنید. همچنین از چوب کاغذی و ماژیک نوک‌تیز برای مشخص کردن نکات استفاده کنید. شاید هم بخواهید جعبه‌ای را برای نگه‌داشتن دائمی کارت‌هایتان به‌طور منظم و مرتب تهیه کنید.

## به روی کاغذ آوردن کلمات

در اینجا به چندین نکته برای به روی کاغذ آوردن کلمات اشاره می‌کنیم.

۱. سهمیه روزانه‌ای را مشخص کنید که بتوان آن را مدیریت کرد. شروع یک هدف‌گذاری خوب می‌تواند با حدود سه کلمه باشد، ولی به‌خاطر داشته باشید همچنان که به فرایند نوشتن می‌گیرید این تعداد را افزایش بدهید. ثبت روزانه‌ای از خروجی کار شما داشته باشید؛ آن را روی یخچالتان بچسبانید یا روی در؛ به هر حال جایی ویژه در زندگی‌تان به آن بدهید!

۲. پانزده دقیقه زمان برای تمرکز کردن کنار بگذارید. هدف‌تان رساندن این زمان به یک ساعت یا در صورت امکان بیشتر باشد.

۳. جلسه نوشتن خود را با سر زدن به ایمیل یا هر چیزی دیگری غیر از نوشتن شروع نکنید.

۴. هر چیزی که امکان دارد حواستان را پرت کند، خاموش کنید؛ آهنگ، رادیو یا تلویزیون. برخی می‌توانند حتی با این‌ها هم بنویسند، ولی چند روز بدون آن‌ها هم امتحان کنید شاید عملکردتان بهتر بود.
۵. وقتی گیر کردید، از نوشتن آزاد استفاده کنید؛ مثل اینکه روی کاغذ با خودتان حرف می‌زنید؛ مثلاً: «می‌خواهم بفهمم در این صحنه مشکا، جیسون و مارک با هم چیست. در این فکر بودم...»

www.ketab.ir